Ms 5/2

Egy egyszerű beszélyke.

Uti tárczámból.

Az idő, mikor Gyarmath mezővárosba értem, 1845-ik évi september 2-án, délután 5 óra s 45 percz volt. Ezt zsebórám után tudom ily pontosan, mert a városbeli egyetlen toronyóra meg vala hasonlva önmagával: egyet mutatott s hetvenkettőt vert.

Utam a temetőkert mellett vezetett el, melynek bogáncs-övezte árkán kivül egy vörösre festett fejfa s tövében barna sirhalom, vonák magukra figyelmemet. Előttem egy csoport nép, az élet mindenik korából összevegyülten, tódult a városkába, s midőn mellettök elhaladék, apróbb csapatokra oszolva, rejtélyesen beszélni hallám őket; s azon ijedelmes gyönyört látám arczaikon, mely babonás kalandok elbeszelésénél elfogja hivékeny népünket.

Utazó érdeme a kandiság: azért is – s mivel nem létezik fogadó a városban, – a tiszteletes udvarába hajtattam.

A férfiú, ki előző szivességgel fogadott a ház tornáczán, középtermetű, nyilt, kerek ábrázatú, körülbelül negyvenéves lehet, gömbölyű, de arányos tagokkal. Öltönye vékony barna kelméből s egész viselete igen tiszta volt. Egyike ő azon felhőtlen kedélyű, jószivű protestans lelkészeknek, kik – jóllehet csekély jövedelmükhöz nagy családdal terhelve – oly édes-örömest teljesitik a házigazdai önkénytes kötelességet utazó idegenek irányában. Az ilyen emberek kedélyét a régi hellen költeményekhez hasonlónak képzeli lelkem: benne minden derült, minden mosolygó – még a bánat is.

Legott bemutatott a ház asszonyának, kiben később a derék férjhez méltó nőre ismertem, és csakhamar otthonossá levék a jámbor családnál, melyet még a házi úr élemedett anyja s szám szerint mint egy öt, részint fiú, részint leány, nyájas gyermek egészite ki. Azapa gyöngéden szereti s örömest hasonlitja ezeket sarjadó olajvesszőkhöz, a zsoltárok irójával.

A lelkészlak nem igen van kényelemre számítva. Épülés ideje alkalmasint a reformatió korszakában vész el: róla hallgatnak a városbeli hagyományok. Terjedelmes cseléd szobáján kivül egy lakszoba van benne a család számára, s az ugy nevezett tanuló szoba, tiszteletesünk könyveivel; de ez utóbbit, láthatólag, a később kor fényüzése rögtönözte a széles tornáczból. Ezt engedé számomra gazdám jószivüsége, s ide hordatá be uti holmimat.

Házi asszonyom konyhába vette magát: a lelkész hosszúszáru pipával kinált meg s kertje megtekintésére hitt. Örommel fogadám mindeniket.

Az estve szép, a kert kies volt. Szép rendbe ültetett fiatal gyümölcsfák tevék ennek legfőbb ékességét, melyek – bár hatalmas póznáktól gyámolitva – csak alig birák a gazdag terhet, melyet az ősz pazar keze rájok aggatott. A lelkész elégedve, hogy ne mondjam, büszkén tekintett végig soraikon: mert hiszen mindez, Isten után, az ő teremtménye volt.

Darab.

Darab ideig holmiról beszélgetve sétáltunk a széles, tiszta utakon. E kert a gazda szénáskertjével határos. Óriásilag nyulék föl abban egy tetemes szénaboglya, s lenézve a körötte ágaskodó szalmacsomókat, a látkörében legmagasabbal, a város tornyával vetélkedett, melyet nem ért föl ugyan egészen magasságban, de vaskosságban huszszorosan meghaladott. Ezért jogot érzett büszkébb lenni, mint amaz. Izmos lába körül lóher-sarjú zöldelt, mely még inkább növelé termetét a csalatkozott szem előtt.

Végre gyeppadhoz értünk s kölcsönös felszólítás nélkül, mintegy akaratlanúl telepedénk le arra. Szemközt e paddal egy sirkő, mint megtudám, a lelkész elhunyt atyjáé, emlékezetembe hozá a vörös fejfát, s a lelkész, tett kérdésemre, következőleg beszélé el annak történetét:

Mult évben – igy kezdé emberséges házigazdám – egy árva leány volt szolgálatomban, Ilonka nevü. A leány szép és jó volt s ezért öt csaladom és én szerettük. Elemedett nagyanyján kivül senkie sem vala széles e világon. Nagyanyja igen szereté öt, de szegénysége miatt nem ruházhatván korához, s a pórnép közt is annyira elterjedt fényüzéshez képest, kénytelen vala szolgálatba állítni. Sírva vezeté hozzám és kért, lennék atyja atyja helyett. Csak én vagyok az, mondá, kire nyugodtan bizni meri ifjusága feslő virágát, máshoz, e cselédi romlottság korszakában, a világért sem hagyná szegődni, ha koldulással keresné is számára a ruházatot. Én felfogadtam a leányt, s bár szóval nem igértem, erősen elhatározám magamban, hogy ha jó leend, gondoskodom illő kiházasításáról.

A szolgaleány viselete meghaladá várakozásomat. Ügyes, tanulékony engedelmes, szorgalmas, mindenek fölött pedig hü cseléd volt, milyen korunkban a fehér hollók közé számítható. Gyermekemkint szeretém öt, asszonya saját kezeivel varrt számára díszes öltözéket, s büszke lőn réa, mintha önszülötte lett volna. Gyermekim testvéröket hivék föllelni benne, s én éppen azon gondolkozám, hogy leányommá fogadjam s szép tehetségéhez illő nevelést adják neki.

Ezért nem nézhetém némi boszankodás nélkül, hogy Gézenguz, ki toronyban őri, harangozói, egyszersmind óra-felvonói hivatalokat viselt, esenkedik a leány után. Gézenguz Mihály igen jó ember volt, tagadhatlan, mint egy darab kenyér; de arcza is oly sejtes, rostás volt himlőhelytől, mint a kenyérbél; azon felül kulacsfejü, rőt hajú és sánta volt; szemeinek egyike szinte himlői áldozatává lett; szóval, az egész ember oly gyülevész valami volt, kit férfi, vas béketüréseért szenvedhetett, hüségéért becsülhetett ugyan, de ném ber sehogy sem szerethetett. Igy lőn Ilonkával is: nem nevette ugyan ki, mert sokkal jobb volt, mintsem azt tehesse; de szánta s lehetőleg kerülte esetlenkedését.

S mégis vajha méltányoltam volna Gézengúz ragaszkodását a leányhoz; vajha rábirtam volna Ilonkát kezet nyujtani a disztelen harangozónak! Most hihetőleg, nem kellene gyászeseményt beszélnem önnek. De akkor fényesebb jövőt igértem a leánynak, semhogy egy természet csufja karjaiba vethetném öt. Isten utjai csodálatosak.

Egy éve lehet épen, hogy egy szép alkony után e helyen ülék. Az örök természet éji könyve felé függesztém szemeimet s egészen átadám magam gondolatimnak. Merengésemből zaj ébreszte föl, s arra tekintve, szénáskertemből

sötét /.

sötét alakot láték a kerítésen átlopózni ezen kertbe. Tolvajnak véltem s el akarám várni, mit tevő leszen? Nem sok idő mulva női alak is jelenék meg. Beszélgetésük meghitt, szerelmes, s mint kivehetém, a némber részéről panaszos, a férfiéről biztató vala. Ime szőlőlugas alatt feléjök suhanék s Klonkára ismertem. Családásom igen érzékenyen hatott reám. Tehát ő sem az, kinek ismertem! tehát őt is megcsalt! Megakarám ismerni csábítóját s mögötte teremvén, erősen nyakon ragadtam. A legény nem futott el, nem állott ellent. Levoná fejéről kalapját s beume Mokány Ferkére ismertem Paranesolám, jöjön szobámba s ő engedelmeskedett.

Mokány Ferke szegény volt, de legszebb fiu a városban. Özvegy anyja nagyon kényesen növelte föl, dologra soha nem hajtotta, hanem bábként cziráxta s legkisebb óhajtását is teljesítette. Igy, nem levén kereső a háznál, igen könnyen elfogyott az apai kevés keresmény, s azon időben, melyről szólok, már alig vala képes fizetni a korcsmabeli s egyébb adósságokat. Mert a suhancz, mint általában pórjaink, legényes fényűzésnek hitte, ha napról napra csapszékeken dorbézolhatott s a gyarmathi összes legénység szomjas gégéin kivül az ivóház földjét is elázthathatta. Egyébiránt tolvajság vádja még nem terhelé őt s emyit elég becsületességnek tartott a nép.

Dorgálásomra Ferke egyenesen megvallá, hogy ő a leányt fölötte szereti s törik szakad, nejévé fogja tenni.

Emerészség meglepett. Megvallom, nem mertem tőle egyenesen megtagadni a leányt, kinek kezéről rendelkezni már minden esetre jogaim közé számitottam: hanem épületes tanitást tartván neki a korhelység s pazarlás káros következményeiről, azzal végeztem beszédemet, hogy ha jól viseli magát, szolgálatba áll, s szerez valamit, a miből gazdaságát megindithatja: nőül nyeri tőlem Klonkát, sőt gondoskodni is fogok a leány illő kiférjesitéséről. Az ifju szótlan fordult ki szobámból, szemére nyomta fövegét s távozott.

Ezután Klonkát fogtam elő. Minden feleletes kérelme ebben központosult: adjam hozzá Ferkéhez, máskép ő szerencsétlen lesz. Megtiltám róla beszélni; gondolkozni; szorosabb ügyelet alá vevém a leányt, s vártam a gyógyszert onnan, hol az legbizonyosabb — az időtől.

Néhány nap mulva, ez esemény után tolvajt fogtak, midőn épen a szomszédfaluból hat ökröt hajtott el, s az a tolvaj — Mokány Ferke volt.

Klonka ájultan rogyott le ezen hir hallatára. Lehetlen vala nem szánnom őt, annyival inkább, mert most már sohasem lehetett a tolvajfeleségе. Mokány a megyeházhoz vitetett s hosszu időn két évi magánbörtönre itéltetett.

A leány akkori szenvedése leirhatlan. Sohasem hittem, hogy ily erős érzelem lakjék müveletlen lélekben. Én nagyon csak boldogtalan szenvedélyeknek tulajdonitám kinait, de nőm mélyebben olvasott. Néhány sikeretlen próba után kivallatá titkát: a leány anya volt.

Most megfoghatóbb lőn előttem fájdalmának mélysége. Kiusodott szerelem, fenyegető gyalázat, s mardosó lelkiismeret egyaránt gyötörték lelkét. Előttem állott vétke szörnyűségében, mégsem gyülölhettem, csupán szántam őt.

Egyedül ő rá szegezve figyelmemet, csak később vevém észre, hogy kivüle még egy más lény is szenved lakom körül. E szenvedő a szegény Pékengux volt.

Magamhoz hivatám s felfödözvén neki az egész eseményt, kérdtem,

hajlandó-/-

hajlandó lenne-e elvenni a leányt ily állapotban?

Gézengúz mindent tudott. Ő a leánynak minden lépteit megleste; ez sem maradt titokban előtte. „Ha hűséget fogad s azt megtartja – mondá – én soha nem vetem szemére előbbi bűnét."

Ismertem Gézengúzt oly embernek, ki szavát szokta tartani. Azért, jó igérettel bocsátván el, hivatám Ilonkát. Elébe adván vétke iszonyuságát: ő hallgatott; olykor nagyon megtelt köny hempelygett alá sápadt arcaira, olykor terhes sohaj erőködött fel szorongó kebléből: de hallgatott. Hanem, midőn Gézengúz ajánlatáról kezdék beszélni, szikra lövelt ki sötét szemeiből, képe nevész elhatározottságot látszék ölteni s beszédem végeztével szilárd hangon ekképen felelt: „Tisztelletes uram, ha van még e föld kerekségén férfi, ki engem nem utált meg végképen, én nője leszek, mert nem szeretnék meghalni, mielőtt némileg megengesztelném Istenemet, szenvedéseim, imáim s jótetteim által." – Egy lelket reméltek megnyerni Istennek, s másnap összeadám őket.

Ekkortájban utazott keresztül itten megyei egyik esküttünk, nagyanar, ki végre hajtotta a vizsgálatot Mokány ellen. Kérdésemre elbeszélé, miszerint Ferke azt vallotta lopása okául, mert pénzt kellett szereznie, hogy egy leányt elvehessen; azon kérdésre pedig, miért nem igyekezett becsületes módon jutni vagyonhoz? azt felelte: mert nem volt idő rá; de hogy miért nem volt idő? azt semmi faggatásra meg nem vallotta.

Gézengúz házasságának kezdete a nevetségesig boldog volt. Ugyándozott kedvében, mint a gyermek; ha nője nála volt a toronyban, egész lelkesedéssel fújta harsány sípját, és hogy e működésnek nem a legbájosabb zene lőn eredménye, annak oka nem a zenész hangulatában, hanem a toronysíp egyhangúságában keresendő; melyen legfölebb is csak erősebb és gyöngébb sujtással fejezhette ki kedélye változatait. Ellenben, mihelyt Ilonka eltávozott oldala mellől, azonnal megcsappant a síp éles torka és szerencsésnek tarthatta magát az óranegyed, melyet megsipolt.

Hanem a jó Ilonka ritkán hagyá rekedezni férje hangszerét. Többnyire ott ült, orsóval kezén, oldala mellett, nézvén a már hólepte tereket, s a térekből apró czövekkint felnyuló tornyait a távol faluknak: csak egy táj volt, hova soha sem fordította tekintetét, tudniillik az, melyen a megye székvárosa feküdt messze fehérlő új börtönével. Gyökerestől ki akará irtani szivéből Mokány emlékezetét s, becsületére legyen mondva, még eddig győzött a nehéz küzdelemben.

Ilonka jó nő volt, Pazarlásig szórta férjére szivességeit, s hogy annál inkább meggyőződjék ez hűségéről, egészen hozzá költözött a toronyba, honnan csak néha távozott el rövid időre, minket meglátogatni; mert a nagyanyja szárazabban naponkint járván templomba, vele ő, ki egy nap sem mulasztá el buzgó imával járulni Isten oltárához, gyakran beszélhetett.

De fájdalom! nem lehetett tartós Gézengúz boldogsága. Lassankint elenyészett az érzéki mámor, melynek ölén ringva oly édenieknek találá előbb napjait, s minél inkább elhalmozta őt Ilonka gyöngédségekkel, annál sötétebb, bizalmatlanabb lőn. Gyakran megállott, ha Ilonka távol volt, emek tükre, ezen fényűzési butor előtt, milynemű ékesség sem az előtt, sem azóta nem találtatott a gyarmathi toronyban s vizsgálat alá vetoén idomtalan tagjait, megnyőződés lőn féltékeny gyanuja, mely szerint lehetlennek hivé, hogy Ilonka jósága egyéb lehessen tettetésnél. Ilonka észrevette férje változását, igyekezett még

több

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

több szivességgel deríteni föl kedélyét: de hogy ez által mégjinkább elkomorí-
totta, nem szükség mondanom.

Idő multa elérkezett a nő fájdalom-napja, melynek alkonyán egy szép
fiúnak lőn anyjává. Gézengúz eleg kiméléttel, sőt gyöngéd ápolással viselte-
tett ugyan a szenvedő asszony iránt, de fájt néznie, hogy minélinkább fejlet-
tek a csecsemő arcz vonalai, annál hasonlóbb lőn ahhoz, kihez hasonlónak len-
nie nagyon természetes vala. Ő, ki szerencsésnek tartotta magát, hogy Ilonka,
roncsoltan, ugy mint vala, nejévé lőn, most jogairól tépelődött s megbánás
ölyvei marták lelkét.

Az anya anyailag szereté gyermeket. Ugy hiszem, ön semmit sem ta-
lál ezen kitételben, mi bűnül rovathatnék a boldogtalannak: hiszen a lény,
ámbár vétek adta életét, ártatlan, s Ilonka e lénynek anyja volt. De a feltő
Gézengúz szenvedély-hálózata szemének minduntalan rémképeket mutatott
e gyermek-arcz tiszta tükre; ártatlan mosolyában az édeni kigyót hivé lappang-
ni, s minden csók, melyet az erény ösvényére visszatért anya bűnben fogam-
zott kisdedének rebegő ajkira nyomott, hűtlenség pecsétéül égett a férj ke-
belén. Nem is maradt már csupán magános ábrándinál a harangozó: féltése
gyakori szemrehányásokban tört ki, milyeket nem ritkán volt alkalmam hal-
lani a toronyból, ha olykor udvarom hűs levegőjét élvezém az est csöndes óráiban.

Igy ültem egyszer házam árnyékos tornáczán egy holdvilágos szép nyári
estvén. Álomhozó egyhanguságban kongott el az esti harang Gézengúz gépszerű
lógatására; nem sokára kialudt a holdfénynyel küzdő halvány világ a to-
ronyszoba ablakából; a kolompok dadogó nyelve néma lőn s helyettök a béka-
sereg lármája kelt a templom melletti, Paptó" nevű mocsárból, mint cseve-
gő gyerkőczöké iskoláinkban. Az ég szitáló harmata megkivesíte a tétovázó
szellő" fuvalmát, ez pedig balzsamként hatott mellényem tág nyilásán keresz-
tül keblemre: sokáig, igen sokáig ültem édesen elmerülve. Száratlan útja a mér-
hetlen üregnek, az óriási tejút emelkedett szemeim előtt, melyet mutatóként
szakasztott meg a torony sugár hegye; miről gondolkoztam, nem emlékezem,
tán nem valának tiszták eszmeim: de ilyen perczekben mindenkor felette
megkönnyültnek érzem keblemet. Egyszerre zörejt hallok a toronyban s oda te-
kintve, fent a harangok emeltén, emberi alakot pillantok meg, melyben Gé-
zengúzra ismerék. Alsó párkányán állott a boltozatos, kapunemű ablaknak
valamit csovált egész erejéből, mely, mint sirásából kivehetém, gyermek
volt. Felugrottam helyemből s kilépve a holdfényre, kiáltani akartam,
de mielőtt a hang elveppent ajkimról, női alak termett a szörny me-
gett s kiragadá kezei közül martalékát. Aztán mindketten visszavonul-
tak a torony belsejébe; csak egy arcz maradt látható a széles éjszakában
s ez a nyájas hold teli arcza volt.

A látott jelenet sokkal mélyebb benyomást tett elmémre, hogy-
sem ágyamba térhettem volna, mielőtt meglátogatnám a boldogtalan há-
zaspárt a torony magányában. Lámpát vevék, s mivel a toronyajtó egyik kul-
csa nálam van, akadály nélkül bemehetvén, zajtalanúl haladék föl a me-
redek lépcsőkön. Midőn az ajtót rájok nyitottam, minden csöndes volt a
szobában: Ilonka emlőjére szoritva kisdedét, emek bölcsője előtt ala-
csony széken ült s reszketett, mint hidegláznas beteg; férje a kandalló
padján, térdeire nyugasztván könyökeit, egész arczát eltakará tenye-
vével.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

rével; s a mint észrevettek, a feleség reménylő bizodalommal emelé föl rám nagy fekete szemeit; ellenben a toronyőr ijedve szökött fel ültéből, egyet lépett felem, de ismét visszahanyatlott s a kandalló párkányához támaszkodék.

Komoly hangon kérdezém zavarodásuk okát.

Ilonka nagyot sohajtott, férjére tekintett s hallgatott. A harangozó tagadni akará a történteket, de észrevevén, hogy szemtanuja valék tettének, rémülve vallá meg gyilkos szándokát. Alvó nője mellől ragadta el a gyülölt gyermeket s őrült feldühödésében a mélybe akará azt zuditni. Keményen megdorgáltam.

„Nem a régi bűn az – menté magát Gézenguz – melyért meghűltem iránta: im e levél mindent megfejt. Ma estve fogtam azt el, s hozója kivallá, hogy nem ez az első; több, mint husz hasonló előzte meg már."

Mert Gézenguz nem azért vala harangozó, hogy olvasni ne tudjon. Átadta a felbontott levelet: Ilonkának szólott. E perczben a nő szeme közé néztem: arczát vérlob futá el, mely azonnal eltűnvén, helyette halálsápadtság fogott tanyát. E jelből vétkét hivém olvasni.

A levél Ferkétől volt. Durva fogalmazásából ennyi fejlett ki világos értelmül: Ferke még most is szereti Ilonkát; megszökik rövid időn; Gézenguzt agyonüti s Ilonkával levándorol Bácskába, hol jó napokat fognak élni.

Gézenguzt némileg igazolva láttam s Ilonkát sülyedtebbnek hivém, hogy sem tovább vesztegessem rá gondoskodásomat. S midőn amaz kimondotta, hogy nem kiván többé nőjével együttélni, mint engesztelhetlen gyülölség esetében szokás, elválasztám őket.

Ilonka nagyanyjához vonult, hol gyermeke nem sok idő mulva meghalt. – Éttől fogva sohasem láttam e nőt; még templomban sem jelent meg soha, holott azelőtt naponként szokott abba eljárni.

*

A lelkész félbeszakasztá elbeszelését s kiüté fenekére égett pipája hamvát; én az árnyékos utba mélyitém szemeimet, melynek homályából egy lenge alak fejlett ki s felénk közelitett.

– A vacsora kész, zöngé karcsu, szőke, mintegy tizennégy éves leánya a lelkésznek.

– Méltóztassék; unszola a lelkész s felállottunk; én pedig kértem, hogy menés közben végezné be Ilonka történetét.

*

Azokat, miket még mondanom kell – folytatá a pap – egykor én is egészen másképhittem; de miután a mult napokban végrehajtott vizsgálatból megtudtam a valót tiszta egyszerüségében: nem akarom önt mindazon csalódásokon keresztül vezetni, melyben eleinte magam is valék, ámbár jól tudom, hogy elbeszélésem ez által igen sokat nyerne érdekességében; hanem elmondom röviden s oly renddel, milyennel az események következnek egymás után.

Mokány Ferke, mint mondám, a megye magán börtönében ült. Csalatkoznék, ki azt hinné, hogy magánbörtöneink által, ugy a mint jelenben vannak, teljesen meg van gátolva a vétkeseknek akár egymással, akár külső egyénekkel való közlekedése; mert az elsőt, egyik emeletről a másikra, a csatornákon, az utóbbit a hűtlen őrizet által széttire teljesíthetik.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

hetik. Nem tudom, vajon Mokány megkisértette-e az első módot s kötött-e vala, mely szép reményü ismeretséget tapasztaltabb zsiványokkal: de az utóbbi segélyével gyakran irt, vagy helyesebben, iratott Ilonkának a felvigyázó hajdu által, ki egyébiránt maga is csak megyei szolgálata letölteig hagyott fel némileg a tolvajsággal. — De Ilonka nem tántorodott le a kötelesség ösvényéről, ol vasatlanul égette el minden leveleit, kivévén az utolsót, mely, fájdalom! férje kezébe került. Titkolta mégis férjétől, nehogy ujabb tápszert nyerjen álta la ennek féltékenysége; s midőn színét változni láttam a levél elfogata sakor, ez csak azért lön, mert titka elárultatott, s mert tudá, hogy lehetlen lesz elhitetni férjével ártatlanságát, lehetlen bizonyitni az előbbi levelek elégetését és azt, hogy nem részese a levélben irt borzasztó tervnek. S ezért még csak nem is mentette magát.

A szerencsétlen nő leverettsége mértékfölötti volt. Ime, ő nemes győzel met vivott ki bünös szenvedélye fölött; gondosan ápolá szive kertében az e rény virágit: de azon egy szem vétek mag, melyet kömyelmüen elejt va la, ezer szurós csalánt hajtott, s elölé a gyöngébb sarjadékot.

Hiszen férjét nem szerete, nem szerethete, az igaz. De eltökélt szándé ka volt, őt boldogitni, mint más nő sem tevé vala; megtagadta keblének minden érzelmét, lemondott az élet ártatlan örömeiről, s szigorúan, egye dül kötelyinek élt. Azonban a vétek büntetése rendszerint akkor érkezik el, mikor a bünös már a megtérés útján vél haladni: ostora lön a férj. Hüsége hütlenségnek, jósága tettetésnek, gyöngédsége gunynak magyaráztatott; ő maga kitaszittatott, eldobatott, mint rothadt gyümölcs. Nemsokára gyermeke, ez egyetlen való, ki még mosolygova tekintett rá, hihetőleg a sok laznemü változások által megromlott tejmiatt, meghalt, s ő pusztán, egyedül állott az élet kietlenében. Kedélye végkép elsötétült, imái megszüntek s — va ráxslához folyamodott segedelemért.

Majdnem minden helységünkben vannak még vén asszonyok, sőt férfiak is, kik ügyes hazudozásokkal ámitják a környenkivő népet, s kik ellen szószékből intézett gyakori beszédeink sehogy sem akarnak megfogamzani a magukat oly örömest ámittató hiveknél.

A babona nyomán, melyet egy ilyen banya Tézengux számára rendelt, egyszerü és ártatlan volt. Bizonyos páratlan számu borsó-, lencse-, köles-, és gabona szemeket kellett összevegyitni, s ezek fölött levével készitni eledelt a férj számára. Első tekintetre látható, hogy a varázsnő, illő jutalomért, csak ez egy esetre rög tönözte hathatós gyógyszerét, mely végkép kioltandó vala Tézengux feltékeny ségét.

Az egyszerü, de izletes étek elkészült, s Ilonka remegve lopta azt fel a torony magányába, mihelyt észrevette férje távollétét.

Azon nap egészen zavarba jöttek a toronybeli foglalatosságok: az órák és negyedek kisipolatlanul tüntek az örök semmiségbe, a délesti ha rangozás elmaradt, majd az óra is megállt, mint egykor a nap Józsue viadala fölött. — Tézengux halva találtatott a toronyban.

Lábainál egy feldőlt edény s törött üvegdarabok látszának némileg tanusitni halálát. A test felbontatott s halála erőszakosnak — vész méreg általinak ismertetett el.

A gyarmathi közvélemény gyanuja legott Ilonkára irányzá szemeit.

Tanuk J.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Tanuk akadtak, kik látták e nőt azon nap reggelén, köténye alá rejtett holmival a toronyba suhanni. Ilonka elfogatott; börtönbe hurczoltatott.

Utjában tömérdek nép követé, kik sárral, kövekkel dobáltak felé: szitkokat, rágalmakat s leggyalázatosabb czimeket szórtak rá, s minél rövidebb utu eljárást kivánván, halált követeltek fejére a gyarmathi tanácstól. Az esemény följelentetett a járás főbirájának, ki csak nehány nap multával érkezék lejőni a dolog vizsgálatára. Ezalatt naponként reggeltől estig tartának a látogatások Ilonka börtöne ajtaján, s mivel köveket már nem lehetett, legalább átkokat szórtak a sötét boltozat odvába.

Végre eljött a vizsgálat napja. A főbiró legelőbb is a férjgyilkost akará látni s Ilonka felhozatott. Csak romjai valának már hajdani szépségének, de e romok is igen szépek voltak. Minden vallomása ebből állott: Ő ölte meg férjét, de akaratlanul. Erősen hitte, hogy a halál a babona következménye lőn.

A főbiró vissza küldé őt fogházába. Ekkor kezdődött a tanúk kihallgatása. Vizsgálat során, több mellékes dolgokon kivül, miket részint eddig már beszélyembe szőttem, napfényre jött, hogy az Ilonka által készitett étek, mind czéljára, mind tartalmára nézve, egészen ártatlan volt, s hogy Gézenguz „rézelejének" mérték fölötti ivása miatt mult ki.

Tudnüllik Gézenguz, miután nőjétől különvált, lelke bánatában pálinka ivásnak adta magát, s ama szerencsétlen napon igen nagy mennyiségüt vön be azon mérgezett előszeszből, mely az üst rezéről „rézeleje" néven ismeretes pórnépünknél, s a rögzöttebb ivók által igen jó gyomorrágó nedvnek tartatik.

A főbiró nem vélte szükségesnek megye börtönébe kisértetni a nőt, hanem, megértve ártatlanságát, szabadon bocsátni parancsolá azt. A nép mormogott ugyan, sehogysem férvén agyába, hogy igazabb legyen a vizsgálat, mint az ő kedvencz véleménye; s nem foghatván meg, miként nem halhatott volna meg Gézenguz csupán a babona által is: de mitsem tehetvén a hatalmas főbiró ellen, kénytelen vala lemondani a már bizonyosnak hitt fővételi mutatvány élvezetéről.

A fogház ajtaja megnyittatott: Ilonka szalma-ágyán fekűvék. A kisbiró szabadságát hirdeté; Ilonka nem felelt; a kisbiró hozzáment felrázni álmából: hasztalanul! a nő álma örökös vala.

Hosszú gombostű volt szurva szivébe: öngyilkosa lőn. S mint ilyen, keresztényi szertartás nélkül, a temetőkert árkán kivül temettetett el.

Im ez a vörös fejfa története. —

*

Mélyen megilletődve léptem a nyájas arczokkal ékesitett szobába s ültem a nem gazdag ugyan, de a háznép szivességével gazdagon fűszerezett vacsora mellé, hol a vidám, őszinte társaság s Diószeg aranybora csakhamar földeritének, ugy hogy midőn pár óra mulva hálószobámba vonultam, Ilonka vörös fejfája helyett a házi szőke leány karcsu alakja lebegett képzetem előtt.

Darab időig az ágyam előtt álló polczozat tisztes könyveinek aranynyomatu sarkczimein legeltetém még szemeimet; majd eloltám gyertyámat s átengedém tagjaimat az álom feloldozó kezeinek.

Egyszerre vészharangok lélekrázó búgása riadozik füleimbe; felnyitom szemeimet s vérszinü világitásban égnek szobám falai; az utczákon ijedelmes „tüz! tüz!" kiáltozás hallatszik. Felugrok

ágyamból

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ágyamból, köpenyt, lábbelit ragadok s rohanok az udvarra. A tűz igen közel – a lelkész szénakertjében volt: a nagy szénaboglya égett.

„Tűzoltót! fecskendőket!" kiálték szinte magamon kivül, s fájt megértenem, hogy ilynemű eszközök ezen városban sem találtatnak.

A nagy számmal összecsődült parasztok tömött karikát formáltak a tűz körül, s vasvilláikra támaszkodva, meddő tanakodásba voltak merülve oly valami felett, mely mindég csak a veszély bekövetkezte után jut eszökbe, s melyet, elmulván a baj, ismét feledtek. Némelyik használni akarván a jó alkalmat, pipára is gyujtott.

— Nem kár volna belévetni, a ki ezt cselekedte, — mondá egyik.

— Csak kár, hogy semmi tűzoltónk nincs, — sopánkodék a másik.

— Nincs jobb a cserepes háznál; jegyzé meg a harmadik.

— Szénaboglyát csak nem tehet az ember cserép alá, — morgott az első".

— Nem is jól van, hogy tiszteletes uram ennyi takarmányt hordat a város közepére; zugtak nemelyek. Segélyről egyik sem gondolkozott.

De talán késő is lett volna minden emberi segedelem. A tűz már körülölelte a boglya karcsúbb tövét láng karjaival, tetejét pedig a felhőkig tornyodzó füstoszlopba takarta el. Minden, mit még tehetni vélt tem, szerencsétlen házigazdám vigasztalása volt.

A gyümölcskert fái között találtam őt családjával együtt, hová becsesebb butorait hordá biztosítás végett. Midőn, vigasztaló szavak mellett, megszoritám jobb kezét, kitörlé szeméből a feltolakodott könyüt s keresztényi megnyugvással mondá: Isten igy akarta. A nő kicsinyeit ápolá, a szőke leányka majdnem teljes lélekjelenléttel tartott szemlét a butorhalmaz felett: nem hibázik-e valamely kedves darab közülök. Meglepőleg tükröző vissza egész család az apa szerencsés lelkületét.

Ez alatt egy gyönge fuvalom félrelebbentette a boglya tetőről a felgomolyogó füstöt: a tömeg egyhangú zaja rémület és jajveszék lés hangjává emelkedett, mert a látvány rettenetessé lőn.

Egy férfiú állt a tetőn, teste alvészeivel a szénába furódva, mereven, az élet legkisebb jele nélkül.

— Hágcsót, hágcsót neki! — kiáltozák sokan. De hágcsót senki sem hozott s minek is hozott volna? Fojtó meleg és füst végen megtették hatásukat az emberi veszendő életmüre.

Most a tűz érinté lángnyelve hegyével a testet: meggyult az, mint fáklya, s nehány perczk múlva elégetten omlott össze.

*

A tűz meglohadt, a nép eloszlott, csak néhányan maradván őrökül az „égő" perje parázs mellett. Szerencsére nyugodtak a szelek, s a szénaszerencsére, mindenfelől gyümölcsös kertektől vala körülvéve. Én és a kárvallott család a kertben virradtunk fel.

A hajnal, a nap végre feltünt s elnyomá a még füstölgő romnak.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

romnak gyengébb világát. Gazdám, családja s némely szives szomszédok visszaszállitották a butorokat a házba, mely munkában segitni nekiek szomorú tisztemnek érezém. A holmik épségben valának, kivévén, hogy a kihordási tolongás alkalmával a túlbuzgó hivek néhány egyes darabot nem átaltak elsajátitni.

A bomlakozás még félig sem volt rendbe hozva, midőn egy agg pórnő tántorgott be a házba, rémülettel adván hirül, hogy leánya holttestét az éjjel felásták, elrabolták. Ilonka nagyanyja volt.

Összeborzadtunk e hír hallásán, s a lelkész felszólitására ketten kimentünk a temetőbe, megnézni a halottak békés honában elkövetett istentelen rablas nyomdokit.

Rettenetes volt, mit láttunk. Ilonka sírja felbontva tátongott, mélyében a vörös fejfa, s egy szétrombolt koporsó darabjai: ezek alatt Gézenguz holtteste. Benn a temetőben magas uj földhányással volt fölormozva a sír, melyben az előtt Gézenguz feküdt. Most hihetőleg, Ilonka tetemei nyugosznak benne.

Bucsút vevék ez irtózat szinhelyétől, bucsút a szelid lelki pásztortul és családjától, melynek körében egyfelől a legmosolygóbb házi boldogságnak, másrészről a féktelen indulat legiszonyatosb következménjinek levék tanúja.

Pár óra múlva a megye székvárosába érkeztem. Itt hallám a legujabb hirt egy rab szökése felől a magány börtönből, ki, mint állitták, kevéssel az előtt természetesen a magányrendszer rovására, megőrült. Nem szükség ~~mond~~ mondanom, hogy az őrülten elszökött rab s önmagát is semmivé tett gyujtogató – Mokány Ferke volt. –

S ne jutott volna-e eszembe, hogy egy szem könnyelmüen elejtett vétek-mag a vétkek egész csalán – nemzedékét termi meg?

Arany János

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA